

همت مضاعف، کار مضاعف در پرتو تعالیم اسلام

دفتر نهاد مقام معظم رهبری

دانشگاه صنعتی شریف

تألیف

(سید رفیع موسوی - اسماعیل شفاعتی)

مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف

مؤسسه انتشارات علمی

دانشگاه صنعتی شریف

همت مضاعف، کار مضاعف در پرتو تعالیم اسلام

تألیف سیدرفیع موسوی، اسماعیل شفاعتی

ویراسته سیده زهرا موسوی

طراح جلد: احمد عرب

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۲۰۰۰۰ ریال

ISBN 978-964-208-038-0

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۸-۰۳۸-۰

ویرایش و آماده سازی کتاب را مؤلفان صورت داده اند.

موضوع: تلاش و تقلا - جنبه های مذهبی - اسلام	سرشناسه: موسوی، سیدرفیع، seydrfaie, mosavi
موضوع: اسلام و کار.	عنوان و نام پدیدآور: همت مضاعف، کار مضاعف در پرتو تعالیم اسلام /
شناسه افزوده: شفاعتی، اسماعیل	سیدرفیع موسوی، اسماعیل شفاعتی.
شناسه افزوده: دانشگاه صنعتی شریف، مؤسسه انتشارات علمی.	مشخصات نشر: تهران: دانشگاه صنعتی شریف، مؤسسه انتشارات علمی،
رده بندی کنگره: ۱۳۸۹/۱۳۸۹/۱۳۸۹	۱۳۸۹.
رده بندی دیویی: ۳۷/۳۸۲	مشخصات ظاهری: ۹۶ ص: ممبر.
شماره کتابخانه ملی ایران: ۲۲۲۵۳۱	شابک: ISBN 978-964-208-038-0
	وضعیت فهرست نویسی: فیلد
	یادداشت: کتابخانه

تلفن: ۶۶۱۶۲۰۷۲-۶۶۱۶۲۰۷۰-۶۶۰۱۳۱۲۹

دفتر مرکزی: خیابان آزادی - دانشگاه صنعتی شریف

دفتر فروش: میدان انقلاب، خیابان شهیدمنیری، جابوید (ردیبهشت) ساختمان ۲۵۳ - طبقه چهارم - واحد ۴۰۲

تلفن: ۶۶۹۶۷۸۹۶-۶۶۲۰۵۱۳۲۷

پست الکترونیکی: publication@mehr.sharif.edu

کارهای خوب، کارهای بزرگ، فقط با انگیزه‌های ممتاز و از اعماق دل برآمده انجام می‌گیرد. کارهای بزرگ را به صورت دستوری و تشریفاتی و اداری و این‌ها نمی‌شود انجام داد. کار مقرراتی و دستوری، در همان حد کار متعارف انجام می‌گیرد؛ در صورتی که کار برجسته و ممتاز، تابع انگیزه است.

مقام معظم رهبری
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

فهرست

۷	پیشگفتار
۸	متن کامل پیام نوروزی رهبر معظم انقلاب
۱۲	مقدمه
۱۴	۱- قواعد کسب و کار
۲۴	۲- فضیلت کسب و کار
۲۶	۳- تعریف کار
۲۷	۴- تاریخچه روابط کار
۳۳	۴-۱- بررسی وضعیت کسب و کار از گذشته تا آینده
۴۳	۵- ارزش و اهمیت کار
۴۴	۶- ارزش کار در اسلام
۴۶	۶-۱- محبوب بودن و قداست شغل
۴۶	۶-۲- منفور بودن بیکاری
۴۶	۶-۳- وجوب کسب معیشت
۴۶	۶-۴- وظیفه اجتماعی انسان و خدمت رسانی به جامعه
۴۶	۶-۵- رشد عقلانی
۴۷	۶-۶- کسب آرامش روحی
۴۷	۶-۷- سلامت جسم
۴۷	۶-۸- رفع فقر و تامین اجتماعی نیازمندان
۴۸	۷- کار و اشتغال در سیره پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم
۴۸	۷-۱- نکوهش افراد سست عنصر
۵۱	۷-۲- روش‌های ترویج اشتغال

- ۵۷ ۸- کار و اشتغال در سیره امام علی علیه السلام
- ۶۰ ۹- مفهوم همت مضاعف کار مضاعف به زبان ساده
- ۶۱ ۱۰- همت مضاعف کار مضاعف از دیدگاه قرآن
- ۶۳ ۱۱- همت مضاعف کار مضاعف از دیدگاه علما و دانشمندان
- ۶۴ ۱۲- همت مضاعف کار مضاعف از دیدگاه مدیران
- ۶۶ ۱۳- ضرورت همت مضاعف و کار مضاعف در آموزش و پرورش
- خانواده‌ها و مدارس
- ۷۶ ۱۴- فرهنگ سازی برای کار مضاعف
- ۷۸ ۱۵- همت بلند
- ۷۹ ۱۶- نقش همت در رشد شخصیت
- ۸۴ ۱۷- راهکار پیشنهادی جهت اجرایی شدن همت مضاعف و کار مضاعف
- ۹۲ ۱۸- راهکارهای رهبر انقلاب برای تحقق شعار «همت مضاعف و کار مضاعف»
- ۹۳ ۱۹- نتیجه گیری
- ۹۵ ۲۰. منابع مآخذ

۱. پیشگفتار

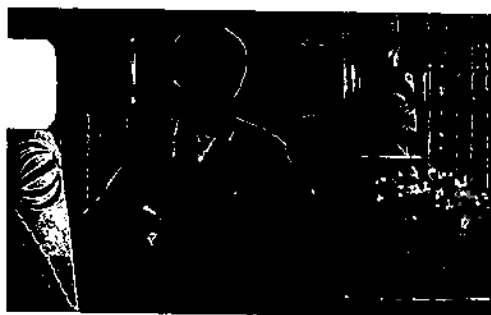
بی شک انتخاب عناوین برای سال‌های گذشته تاکنون از سوی مقام معظم رهبری، صرفاً به‌عنوان یک حرکت نمادین نبوده است؛ بلکه تفکر ناب ولایت به‌عنوان یک منبع الهی و علمی ارزشمند پشتوانه آن است. با توجه به اینکه ریشه بسیاری از این عناوین از قرآن کریم و احادیث معصومین می‌باشد؛ لذا نیاز به بررسی این مقوله از دیدگاه قرآن و معصومین مورد توجه قرار می‌گیرد. همچنین لازم است که از دیدگاه علما و دانشمندان هم مورد بررسی قرار گیرد تا به جنبه علمی آن هم اشاره شود.

بیشتر اقتصاددانان بر تشکیل سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی به‌عنوان عوامل اصلی تعیین کننده رشد و توسعه اقتصادی تاکید دارند. در نظریه‌های جدید رشد بر نقش سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی تاکید بیشتری می‌شود و نیروی انسانی آموزش دیده و اندیشه و تفکر او در توسعه و گسترش فناوری‌های تولید به‌عنوان پایه و محور اساسی پیشرفت و رشد اقتصادی معرفی می‌گردد. در واقع می‌توان گفت سرمایه‌های فیزیکی فقط زمانی بیشتر مولد خواهند شد که کشور دارای مقادیر لازم سرمایه انسانی باشد.

یکی از قشرهای مورد تاکید در پیام‌های مقام معظم رهبری، مدیران کشور هستند. لذا در این تحقیق سعی شده از دیدگاه مکتب غنی اسلام هم، به پیام نهفته در عنوان سال ۱۳۸۹ پرداخته شود.

سید رفیع موسوی
اسماعیل شفاعتی

متن کامل پیام نوروزی رهبر معظم انقلاب

بسم الله الرحمن الرحيم

"یا مقلب القلوب و الأبصار. یا مدبر الیل و النهار؛ ای دگرگون کننده دل ها و دیده ها! ای سامان دهنده به روز و شب! (یا محول الحول و الأحوال)؛ ای گرداننده سال ها و دل ها و حال ها! (حول حالنا الی احسن الحال)؛ حال ما را به بهترین حال ها تبدیل فرما.

تبریک عرض می کنم عید سعید نوروز و آغاز سال نو را - که آغاز بهار و سرزندگی طبیعت است - به همه هم میهنان عزیز که در سراسر کشور پهناور عزیز ما زندگی می کنند، و همچنین به همه ی ایرانیانی که در هر نقطه ای از جهان هستند و چشم امید و انتظار به کشور عزیزشان دوخته اند بخصوص به جوانان و مردان و زنان از جان گذشته ای که برای هدفهای عالی انقلاب و کشور فداکاری های بزرگی را انجام دادند؛ از جان خودشان مایه گذاشتند و جوانان خود را تقدیم انقلاب و سربلندی کشور کردند؛ به خانواده های عزیز شهیدان، به جانبازان و خانواده های فداکار آنها و به همه ایثارگران و کسانی که برای سربلندی کشور تلاش می کنند و کار انجام می دهند. و درود و سلام می فرستم به

روح مطهر امام بزرگوارمان که سلسله جنبان این حرکت عظیم مردمی و مایه پیشرفت و اعتلای کشور بزرگ اسلامی ایران بوده‌اند.

عید نوروز، آغاز رویش است. این رویش همچنان که در طبیعت محسوس است، می‌تواند در دل‌های ما و جان‌های ما و حرکت رو به پیشرفت ما نیز خود را مجسم و نمایان کند. نگاهی بیندازیم به سال ۸۸ که اکنون به پایان آن رسیده ایم. اگر بنا باشد سال ۸۸ در یک جمله تعریف شود، به نظر من عبارت است از "سال ملت ایران، سال عظمت و پیروزی این ملت بزرگ، سال حضور تاریخی و اثرگذار این ملت در عرصه‌هایی که به سرنوشت انقلاب بزرگمان و به سرنوشت کشورمان بستگی داشت و منتهی می‌شد."

در آغاز سال ۸۸ مردم با حضور بی سابقه خود انتخاباتی را ساماندهی کردند که در تاریخ انقلاب ما - و البته در تاریخ طولانی کشور ما - سابقه نداشت و یک نقطه ی برجسته و اوج به حساب می‌آمد. در طول ماه‌های بعد از انتخابات هم مردم در امتحانی بزرگ، در حرکتی عظیم و سرنوشت ساز، حضور خود، اراده خود، ایستادگی خود، عزم ملی خود و بصیرت خود را نشان دادند.

تفسیر کوتاهی که از حوادث بعد از انتخابات در طول چند ماه می‌شود ارائه کرد، عبارت از این است که دشمنان کشور و دشمنان نظام جمهوری اسلامی بعد از گذشت سی سال، همه ی تلاش خود و توان خود و نیروهای خود را متمرکز کرده اند برای اینکه بتوانند این انقلاب را از درون شکست بدهند. ملت در مقابل این توطئه ی بزرگ، این حرکت خصمانه، با آگاهی و بصیرت و عزم و ایستادگی بی نظیری توانست دشمن را به شکست بکشاند. تجربه ای که در این هشت ماه بعد از انتخابات تا بیست و دوم بهمن بر این ملت و بر این کشور گذشت، تجربه ای پر از درس، پر از عبرت و حقیقتاً مایه ی سربلندی ملت ایران است.

در سال ۸۸ ملت خوش درخشید؛ مسؤولین هم تلاشهای ارزنده و بزرگی را انجام دادند. این تلاشها در حد خود، تلاشهای بالارزشی است؛ موجب تقدیر است. بر همه ی ناظران منصف فرض است که از این تلاشها، از این زحمات و کار و کوششی که برای عمران و آبادانی و پیشرفت کشور در عرصه‌های مختلف انجام گرفت، قدردانی کنند. در عرصه ی علمی، در عرصه ی صنعتی، در فعالیتهای

اجتماعی، در سیاست خارجی، در بخشهای مختلف، مسوولین کشور کارهای بزرگی را انجام داده اند. خداوند به همه ی آنها اجر عنایت کند و توفیق پیشرفت مرحمت بفرماید.

آنچه که از ملاحظه ی وضعیت موجود کشور و ظرفیتهای عظیمی که در دل این کشور و ملت بزرگ نهفته است، می شود به دست آورد، این است که آنچه ما انجام داده ایم، آنچه مسوولین و مردم انجام داده اند، در مقابل آنچه که ظرفیت عظیم این کشور برای پیشرفت و رسیدن به عدالت است، کار بزرگی نیست. باید تلاش ها را بیش از آنچه که در گذشته انجام داده ایم، همه انجام بدهند و خود را موظف بدانند.

در این دعایی که در آغاز هر سال، در هنگام تحویل، همه می خوانیم، این فقره جالب توجه است که می فرماید: «حول حالنا الی احسن الحال». نمی فرماید ما را به روز نیکی، حال نیکی برسان؛ به پروردگار عرض می کند ما را به بهترین حال ها، به بهترین روزها، به بهترین وضعیتهای برسان. همت والا ی انسان مسلمان همین است که در همه عرصه ها به بهترین ها دست پیدا کند.

امسال برای اینکه ما بتوانیم آنچه را که در این دعای شریف به ما تعلیم داده شده است و وظیفه ماست، انجام بدهیم، برای اینکه بتوانیم بر طبق اقتضات کشور و ظرفیتهای کشور حرکت کنیم، احتیاج داریم به اینکه همت خودمان را چند برابر کنیم؛ کار را متراکم تر و پرتلاش تر کنیم. من امسال را به عنوان سال "همت مضاعف و کار مضاعف" نامگذاری می کنم. به امید اینکه در بخشهای مختلف، بخشهای اقتصادی، بخشهای فرهنگی، بخشهای سیاسی، بخشهای عمرانی، بخشهای اجتماعی، در همه عرصه ها، مسوولین کشور به همراه مردم عزیزمان بتوانند با گامهای بلندتر، با همت بلندتر، با کار بیشتر و متراکم تر، راههای نرفته ای را بپیمایند و به هدفهای بزرگ خود ان شاء الله نزدیک تر شوند. ما به این همت مضاعف نیازمندیم. کشور به این کار مضاعف نیازمند است.

باید به خدای متعال توکل کنیم؛ از خدای متعال استمداد کنیم و بدانیم که زمینه برای کار، زیاد است. دشمنان، دشمن علم و ایمان جامعه ما هستند. علم و

ایمان را به صورت مضاعف در میان خودمان باید تقویت کنیم. ان شاء الله راهها هموار خواهد شد؛ موانع، کوچک خواهد شد و کمک الهی و نصرت الهی، ملت ما و کشور ما و مسئولین ما را همراه و زیر سایه خود خواهد داشت.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

www.ketab.ir

مقدمه

فرهنگ متعالی در جامعه به مثابه سرمایه‌ای عظیم است که نقشی سترگ در نهادینه کردن ارزش‌های والای حاکم بر فرهنگ آن جامعه مانند، فرهنگ جهاد و تلاش را ایفا می‌کند نقشی که به مراتب با اهمیت تر و کارآمدتر از پول و نیروی کار است. شاید توبیخ خداوند آنانی را که به مال و ثروت و نیروی کار نازیدند و تذکر به آنها که در روز معاد درباره نعمت‌های دنیوی از آنها بازخواست خواهد شد (سوره تکوین) اشاره به همین مطلب دارد که بشر متوجه ارزش نعمت‌های در اختیار خود نیست و همین امر موجب می‌شود که آنچه ظاهر و مشهود است از قبیل نعمت‌های دنیوی مثل پول، طلا، معادن و ... او را به خود مشغول دارد و از آنچه روح یک جامعه است، ولیکن با چشم ظاهر بین قابل‌رویت نیست، غافل می‌شود.

خوشبختانه امروزه فرهنگ را به‌عنوان سرمایه اجتماعی و جزء ثروت‌های یک کشور می‌شمارند و برای آن ارزش بالایی قائل‌اند و اگر چه به نظر می‌رسد ابعاد وسیع فرهنگ خوب شناخته نشده است و هنوز منطبق با نگاه دوراندیش قرآنی نیست، با این حال باید همین مقدار را غنیمت شمرده و در توسعه این مفهوم تلاش کرد.

یکی از ابعاد فرهنگ که در توسعه کشور نقش دارد فرهنگ کار است و دین اسلام به فرهنگ کار توجه ویژه داشته است. آیات قرآن و روایات بسیار زیاد نقل شده از معصومین (ع) گواه این مدعاست. با مروری بر فرهنگ کار در کشورهای اسلامی و مقایسه آن با فرهنگ کار در کشورهای پیشرفته، بسیار زود می‌توان دریافت که تأکیدات مؤکد دین مبین اسلام بر کار و تلاش، کم کاری و کوتاهی همت در بین مسلمانان فرهنگ حاکم و رایج است. ریشه این فرهنگ غلط را در دو معضل

تمام کشورهای اسلامی یعنی حاکمیت والای مدت حکومت‌های استبدادی و سیاست‌های استعماری غرب می‌توان یافت.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، روح جدیدی در کالبد این کشور دمیده شد و در همان اوان پیروزی انقلاب شاهد حرکت‌های جهادی جوانان در جای جای این کشور برای از بین بردن فقر و عقب‌ماندگی بودیم. این فرهنگ در طول ۸ سال دفاع مقدس نیز باعث پیروزی رزمندگان اسلام بر تمام قدرت‌های استکباری شد، و هم‌اکنون در شرایط کنونی که کشور ما درصدد فتح قله‌های توسعه و پیشرفت و حرکت در مرزهای دانش و پیشروی در این مرزها است، مقام معظم رهبری به نیاز اصلی این توسعه، پیشرفت اشاره فرمودند و سال ۱۳۸۹ را سال همت مضاعف و کار مضاعف نام نهادند.

آری هر ملتی هر قدر که ثروت و نیروی انسانی داشته باشد، ولی از فرهنگ خوب کار و تلاش و به تعبیر اسلامی فرهنگ جهاد برخوردار نباشد قادر به رسیدن اهداف بلند خود نخواهد بود.

کتاب حاضر حاصل تلاش و مساعی دو تن از اساتید جهاد دانشگاهی، آقایان سید رفیع موسوی و اسماعیل شفاعتی است که به موضوع همت مضاعف و کار مضاعف از دیدگاه اسلام پرداخته و مستندات بسیار خوب و قابل‌اعتنایی را در این خصوص جمع‌آوری و مدون کرده‌اند که می‌تواند در توسعه فرهنگ کار مؤثر باشد.

امید آنکه تلاش و سعی مخلصانه این بزرگواران توشه راه آخرت قرار گیرد.

حبیب محمدنژاد

مسئول دفتر نهاد مقام معظم رهبری دانشگاه صنعتی شریف

۱. قواعد کسب و کار

اختلاف و تنش میان استدلال‌های توماس‌هابز و دیوید هیوم، چند قرن سابقه دارد. هابز در لوایاتان چنین بحث می‌کند که در صورت نبود دولت، هیچ چیزی به‌عنوان دارایی وجود نخواهد داشت. از آنجا که مالکیت از نقشی اساسی در تجارت برخوردار است، این روند استدلالی به این نتیجه خواهد رسید که اگر دولتی در کار نباشد، هیچ چیزی به‌عنوان کسب و کار و تجارت نیز به وجود نخواهد آمد. تجارت، وجود خود را وامدار ضمانت‌ها و مجازات‌های دولت است و اگر مالکیت چیزی است که دولت می‌گوید، تجارت نیز آن چیزی است که دولت باور دارد. هیچ عمل تجاری مستقلی وجود ندارد که بتواند منبعی برای هنجارهای اخلاقی باشد. این منبع، چیزی نیست مگر دولت.

دیوید هیوم، هر چند نیاز به وجود دولت را انکار نمی‌کند، سلسله شرایطی را تعریف می‌کند که کنشگران اقتصادی می‌توانند اقدامات خود را در آنها هماهنگ کنند و در این میان احکامی را پدید آورند که این الگوهای رفتاری را به قاعده تبدیل می‌کنند.

قاعده مالکیت زمانی پدید می‌آید که کنشگرانی که نیکخواهی محدودی دارند و کمپایی بر آنها مستولی است، دریابند که اگر از تصرف آنچه در مالکیت دیگران قرار دارد اجتناب کنند، دیگران نیز از تصرف در مالکیت آنها پرهیز خواهند کرد. از آنجا که این قواعد در خدمت منافع عمومی و لذا شایسته همدلی ما هستند، به قواعدی اخلاقی بدل می‌شوند. قواعد مربوط به مالکیت، تجارت و قرار داد، مستقل از اینکه دولتی در کار باشد یا نه، وجود دارند و از نیروی اخلاقی برخوردار هستند. این قواعد، منبع هنجارهای اخلاقی را تشکیل می‌دهند.

قواعد، به ویژه قواعد مالکیت، تجارت و قرارداد می‌توانند در غیاب دولت و ساز و کارهای جبری دولتی پدید آیند. افراد به واسطه درک منافع مشترک خود و ساختارهای مناسب انگیزشی که دارند، به مالکیت احترام خواهند گذاشت، به تجارت روی خواهند آورد و قرار دادهای خود را عملی خواهند کرد. تا زمانی که این قواعد، جزئی از فعالیت‌های تجاری باشند، کسب و کار می‌تواند مستقل از دولت وجود داشته باشد و همین گونه نیز هست. این عمل مستقل است که